

6. Максименко С. Психологічний клімат колективу / С. Максименко, О. Главник — К.: Главник, 2004. — 96 с.

7. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. — Самара: ИД «Бахрах-М», 2002. — 672 с.

8. Туманова И. Профиль компетенций «главного по тестам» / И. Туманова // Справочник по управлению персоналом. — 2012. — № 4. — С. 22—27.

Статтю подано до редакції 13.06.2012 р.

УДК 005.35: 330.34

Т. Г. Кицак, канд. екон. наук, доц.,
І. Ф. Коваленко, канд. екон. наук, доц.,
кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний
Університет імені Вадима Гетьмана»

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто сутність концепції корпоративної соціальної відповідальності та її роль у процесі сталого розвитку суспільства. Досліджено особливості розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні. Визначено основні напрями розвитку КСВ в українському бізнес-середовищі.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Корпоративна соціальна відповідальність, сталий розвиток, соціальна відповідальність, соціальна активність, міжнародний досвід, соціальна звітність.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрена сущность концепции корпоративной социальной ответственности и ее роль в процессе устойчивого развития общества. Исследованы особенности развития корпоративной социальной ответственности в Украине. Определены основные направления развития КСО в украинской бизнес-среде.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Корпоративная социальная ответственность, устойчивое развитие, социальная ответственность, социальная активность, международный опыт, социальная отчетность.

ANNOTATION. The paper considers the essence of the concept of corporate social responsibility and its role in sustainable development. The features of corporate social responsibility in Ukraine. The main directions of development of CSR in the Ukrainian business environment.

KEY WORDS: Corporate social responsibility, sustainable development, social responsibility, social activity, international experience, and social reporting.

Вступ. Перехід України на рейки сталого економічного розвитку, її інтеграція до європейського і світового співтовариства, вимагають запровадження сучасних практик взаємодії держави та бізнесу, а також бізнесу і суспільства, які б дозволили посилити взаємну відповідальність усіх учасників суспільного життя, створити умови для подальшого стабільного розвитку держави і суспільства, заснованого на врахуванні якомога ширшого кола інтересів.

На сьогодні у найбільш економічно розвинутих державах світу поширення набула концепція «корпоративної соціальної відповідальності» (КСВ), що розуміється як «концепція, згідно з якою компанії інтегрують соціальні та екологічні питання у свою комерційну діяльність та у їх взаємодію із зацікавленими сторонами на добровільній основі». Таким чином, корпоративна соціальна відповідальність бізнесу є добровільною діяльністю компаній приватного та державного секторів, спрямована на дотримання високих стандартів операційної та виробничої діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє середовище з метою вирівнювання існуючих економічних і соціальних диспропорцій, створення довірливих взаємовідносин між бізнесом, суспільством і державою.

В умовах сучасного постіндустріального глобального розвитку, — коли світ в цілому стає все більш полярним, розшарованим, диференційованим і водночас все більш нестійким, несправедливим, основи нового справедливого світоустрою будуть формуватись передусім у сфері морально-світоглядних трансформацій, провідну роль відіграватимуть світоглядні, етичні, емоційнальні, моральні та духовні принципи.

Запорукою прогресивного розвитку суспільства має стати пошук нової моделі соціально-економічного розвитку, що синтезує глобальне бачення світу з істинно гуманістичними цінностями та новою екологічною культурою. Розвиток суспільної свідомості та моралі, формування принципово нових цінностей, пріоритетів і світоглядних орієнтирів, які націлені на раціональне використання природних ресурсів і збереження та гармонійне відтворення всіх екосистем, сформує основу сталого розвитку суспільства.

Актуальність даного дослідження посилюється тією обставиною, що вітчизняне господарське середовище не пройшло у своєму історичному розвитку необхідних етапів, які у західному

суспільстві призвели до усвідомлення важливості філософії соціальної відповідальності. Неefективність більшості системоутворюючих інститутів вітчизняного ринкового середовища актуалізує потребу у формуванні національної моделі соціальної відповідальності в межах тріади «бізнес — влада — суспільство».

Ще одним аргументом на користь актуальності, впливовості, яке має КСВ у світовому вимірі для бізнес діяльності, можуть слугувати дані з останнього опитування «Глобального Бізнес Барометру» (листопад—грудень 2011 р.), який проводився на замовлення журналу The Economist. В інтернет-опитуванні взяли участь 1122 респонденти, з яких 42 % представляли європейські, 23 % азійські бізнес компанії та 19 % базувались у США та Канаді. На питання, яку шкалу/рівень пріоритету корпоративна відповідальність для Вашої компанії має сьогодні, «дуже високий пріоритет» визначили 16,7 %, «високий пріоритет» назвали 39,5 %, середній рівень вибрали — 31,3 %. На майбутні три роки показник важливості КСВ для комерційних компаній, згідно з прогнозами опитаних представників бізнесу, зростає у сегменті найвищого пріоритету до 25,7 % і високо — до 43,2 %, сукупно складаючи майже 70 %.

Отже, це ще раз підкреслює, що дана концепція є важливою складовою прогресивного економічного розвитку, що впливатиме, відповідно, на сталий розвиток суспільства.

Постановка завдання. Основною метою даного дослідження є виявлення взаємодії корпоративної соціальної відповідальності та суспільного розвитку сталого і довготривалого характеру, основними цінностями якого є узгодження між економічним та соціальним розвитком з урахуванням безпечного і здорового довкілля.

Результати дослідження. Концептуальні положення розвитку корпоративної соціальної відповідальності суб'єктів ринкового господарювання відображені більшою мірою у працях відомих закордонних учених — Г. Боуена, Т. Бредгарда, Д. Віндзора, П. Друкера, К. Девіса, Ф. Котлера, А. Керролла, Р. Маккіона, М. Фрідмана, Е. Фрімена, М. Штойера та багатьох інших. В останні роки суттєва увага російських та українських вчених (Л. Москвіна, В. Сперанського, С. Літовченко, М. Корсакова, І. Гаврілової, І. Трофімової, Б. Столповського, Е. Шиманської, А. Колота, О. Грішної, В. Петюха, О. Герасименко, І. Булеєва, М. Мурашко, А. Лопатинської, Т. Антошко та ін.) також приділяється дослідженню таких теоретичних і практичних аспектів корпоративної соціальної відповідальності як аналіз суб'єктивного і об'єктивного в суспільному розвитку, формування механізмів соціальної відповідальності особистості, організації та соціально-

го партнерства, розробка теорії соціальних питань громадської активності та відповідальності бізнесу, соціальні фактори взаємин індивідів у суспільстві.

Поки що у науковому середовищі немає єдиного спільного підходу щодо розуміння сутності поняття «корпоративна соціальна відповідальність», тому це формує підґрунтя для наукових дискусій.

Нобелівський лауреат М. Фрідмен у своїй статті «Соціальна відповідальність бізнесу полягає в підвищенні його прибутків» вважає, що справа бізнесу є тільки бізнес (the business of business is business) [7].

П. Друкер, гуру сучасного менеджменту, сформулював «нове поняття» корпоративної соціальної відповідальності, висунувши ідею сумісництва прибутковості та відповідальності. Ідея полягає в тому, що бізнес зобов'язаний «конвертувати» соціальну відповідальність у нові можливості. Його образне висловлення «приборкати дракона» означає перетворювання соціальних проблем в економічні можливості та економічну вигоду, в виробничі потужності, компетентність персоналу, зміцнення конкурентоспроможних позицій [4].

У 1991 році А. Керолл розробив модель багатовимірної відповідальності бізнесу у вигляді піраміди. В основі піраміди лежить економічна відповідальність, яка є базовою функцією компанії: задовольняти потреби споживачів та приносити прибуток. Друга сходинка піраміди — правова відповідальність, що означає чемно виконувати закони та правові норми в умовах ринкової економіки. Наступною є етична відповідальність — це ділова практика, що відповідає існуючим в суспільстві нормам моралі. На вершині стоїть філантропічна відповідальність, або корпоративне громадянство, що означає відповідальну суспільну поведінку компанії у взаємовідносинах з іншими соціальними інститутами.

Рис. 1. Піраміда корпоративної соціальної відповідальності А. Керолла [9].

Єврокомісія визначила своє бачення корпоративної соціальної відповідальності в тому аспекті, що бути соціально відповідальним означає не тільки виконувати законодавчо визначені зобов'язання, але й розширювати ті законодавчі рамки та інвестувати «більше» в людський капітал, навколишнє середовище та взаємодію із зацікавленими сторонами. Досвід інвестування в екологічно чисті технології та бізнесову практику показує, що, виходячи за рамки юридичної відповідальності, можна зробити неабиякий внесок у конкурентну спроможність компанії. Вихід за рамки основних юридичних зобов'язань у соціальній сфері, наприклад, підтримка програм підготовки, поліпшення умов праці, стосунків між керівниками і працівниками тощо може теж мати прямий вплив на продуктивність. Це відкриває шлях до управління змінами та поєднання соціального розвитку з підвищенням конкурентної спроможності [5].

У відповідності міжнародному стандарту ISO-26000 «Керівництво з соціальної відповідальності» соціально відповідальною є організація, що приймає відповідальність за вплив від своїх рішень і діяльності шляхом етичної та прозорої поведінки, яка впроваджена в рамках організації і практикується у її відносинах. На додаток відповідальності за власні рішення та дії, організація може у певних ситуаціях мати можливість впливати на поведінку сторін, з якими вона має відносини. Подібні ситуації розглядаються як такі, що знаходяться у сфері діяльності організації [10].

На нашу думку ґрунтовно та чітко визначають сутність корпоративної соціальної відповідальності провідні українські науковці А. Колот та О. Грішнова як систему економічних, соціальних, екологічних заходів, а також етичних норм і цінностей компанії, які реалізуються на основі постійної взаємодії з заінтересованими сторонами (стейкхолдерами) і спрямовані на зменшення нефінансових ризиків, довгострокове поліпшення іміджу і ділової репутації компанії, а також на зростання капіталізації, набуття конкурентних переваг і стратегічної стійкості бізнес-структури [2, 55].

Провівши всебічний аналіз наукових досліджень щодо визначення сутності КСВ і реально оцінивши вагу концептуального прояву даного явища, ми висловлюємо думку про те, що корпоративна соціальна відповідальність не обмежується організаційним рівнем, а здійснює вплив і на суспільний розвиток, оскільки суб'єкти бізнес-процесів здійснюючи свою діяльність формують певні принципи соціальної взаємодії. І, таким чином, корпоративна

соціальна відповідальність, проявляючи комплекс своїх ціннісних елементів, закладає базис сталого розвитку суспільства, оскільки відповідальність перед суспільством і навколишнім середовищем сприяє суспільному розвитку у соціальному, економічному та екологічному аспекті. У формулюванні ООН сталий розвиток — це розвиток суспільства, що дозволяє задовольняти потреби нинішнього покоління, не наносячи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь для задоволення їхніх власних потреб. Відомі науковці та прибічники сталого розвитку вважають його найперспективнішою ідеологією 21 століття і навіть усього третього тисячоліття, яка, з поглибленням наукової обґрунтованості, витіснить усі існуючі світоглядні ідеології, як такі, що є фрагментарними, неспроможними забезпечити збалансований розвиток цивілізації.

В Україні ідея соціальної відповідальності бізнесу починає розвиватись і потребує досконалого пакету законодавчих актів. Західний стандарт мотивує підприємця здійснювати добровільні соціальні інвестиції. На відміну від нього, вітчизняні закони мають винятково примусовий характер. Українське законодавство накладає на бізнес низку обов'язкових соціальних функцій, що проявляє їх винятково фіскальне забарвлення. Соціальне страхування, яке за фактом відволікає 41,7 % доходів підприємств, побудовано на принципі безальтернативності. Це примушує працеводців використовувати схеми «тіньової» оплати праці, а отже, обертається штучним скороченням соціальних виплат у майбутньому. Крім того, українське законодавство передбачає мізерний набір преференцій, що спонукають до витрат на соціальні акції. Так, не оподатковуються тільки ті гроші, які становлять 4 % від суми прибутку підприємства, перераховані на рахунок добродійної фундації або організації. Звільняються від сплати ПДВ операції з надання допомоги науковим, культурним, спортивним установам і релігійним організаціям [12].

О. Грішнова висловлює думку про те, що науково-практичне обґрунтування й ефективна реалізація концепції формування і розвитку соціальної відповідальності на всіх рівнях є найважливішим напрямом соціально-економічної науки й політики української держави за сучасних умов. Лише разом взявшись за цю проблему, ми зможемо сподіватися досягти реальної демократії, соціальної згуртованості, прогресивного людського розвитку, економічної могутності, ефективного державного управління, соціально орієнтованої економіки, тобто створити в Україні справжню соціальну державу [2, с. 421].

Як стверджує А. Колот, на превеликий жаль, маємо визнати, що наявна в Україні модель суспільного устрою має такий формат, за якого не забезпечується гармонізація інтересів абсолютної більшості суб'єктів ринкової економіки та громадянського суспільства і спостерігається тенденція до зниження соціальної згуртованості. Ця модель працює здебільшого на вузькокорисні інтереси панівної верстви і є суто елітарною переважно в негативному розумінні цього поняття. Набуло небачених (за європейськими мірками) масштабів злиття влади і власності, причому перманентні зміни у владі не змінюють цієї тенденції. Влада і власність цементуються, відпрацьовуються лише схеми прикриття цього моноліту. У розвиток сказаного акцентуємо увагу й на тому, що злиття влади і бізнесу в Україні поєднується з більш містким і ще більш загрозливим за нинішніми та майбутніми наслідками явищем, що стало реальністю. Ідеться про процес приватизації влади і держави бізнесом, а точніше, великим капіталом [2, с. 133].

Не можна не погодитися з висновками, оприлюдненими на десятому засіданні наукового семінару «Сучасні проблеми розвитку» (м. Москва, 2010 р.), в яких, зокрема, зазначається: «Що ж стосується Росії і інших країн СНД, то їх поворот у бік соціальності є для них імперативом виживання на політичній карті світу. Поки вони живуть в основному за рахунок експорту сировини і створеного у радянський період потенціалу. Але неможливо використовувати цей потенціал до нескінченності, не підтримуючи й не оновлюючи його. І ніяка модернізація не стане реальністю, поки в країні деградує якість населення — у плані і фізичного здоров'я, і інтелектуально-духовного розвитку» [6, с. 120].

Тому, щоб корпоративна соціальна відповідальність сприяла формуванню сталого характеру суспільного розвитку, необхідно активізувати реалізацію даної концепції за такими напрямками:

- сприяти визнанню українського бізнесу на світовій арені як соціально-відповідального та забезпечувати його конкурентоспроможність;
- відповідально інтегруватись у міжнародні ринки;
- активізувати інвестиційні та інноваційні процеси;
- розвивати інституційне середовище ведення бізнесу на засадах етичних цінностей;
- розвивати систему нефінансового та інтегрованого звітування;
- удосконалювати існуючі та розвивати нові форми соціального та державно-приватного партнерства;
- створювати передумови для гарантій забезпечення прав людини, етичного виховання членів суспільства;

- заохочувати бізнес до соціального розвитку територій, де здійснюється економічна діяльність;
- попереджувати виникнення та поширення соціальних конфліктів, зокрема, через повноцінну реалізацію трудових прав працівників;
- формувати ефективну систему суспільного діалогу;
- покращувати стан навколишнього середовища; розвивати програми ресурсозбереження та енергоефективності, «озеленення» бізнесу та економіки країни в цілому;
- формувати соціально спрямовану політику держави та забезпечувати її сталий розвиток.

Висновки. Отже, щоб суспільний розвиток задовольняв сучасні потреби людства і забезпечував інтереси майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному і здоровому довкіллі, необхідно утілювати принципи соціальної відповідальності не тільки в бізнес-середовищі, а й щоб всі інші інституції, організації і громадяни діяли в рамках цивілізованих етичних норм і принципів.

Тільки через соціальну відповідальність кожного громадянина буде можливим гармонійне співіснування індивідуумів і матиме позитивні тенденції суспільний розвиток. Оскільки, якість всіх суспільних процесів визначається людськими цінностями і ґрунтується на особистісних характеристиках кожного представника соціуму.

Література

1. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика: посібник / М. А. Саприкіна, М. А. Саєнсус, А. Г. Зінченко, О. М. Ляшенко, Г. А. Місько (за наук. ред. д. е. н., проф. засл. діяч. науки і техніки О. С. Редькіна). — К.: Вид-во «Фабований лист», 2011. — 480 с.
2. Соціальна відповідальність: теорія і практика розвитку: монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Колота. — К.: КНЕУ, 2012. — 501 с.
3. Що таке сталий розвиток / О. Л. Попов, С. Г. Краснокутський, С. В. Артюх [Електронний ресурс] / http://ngo.donetsk.ua/uploads/files/text16_1.pdf.
4. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке: Учеб. пособ.: Пер. с англ. — М.: Изд. дом «Вільямс», 2001. — 272 с.
5. Зелена книга: Створення умов для поширення соціальної відповідальності бізнесу в Європі (публікація Європейської Комісії) [Електрон-

ний ресурс]. — Режим доступу: http://www.csr-ukraine.org/userfiles/file/greenpaper_ua.pdf.

6. Человеческое развитие: количественное измерение и процессы в мировой системе: материалы науч. семинара // МЭиМО. — 2010. — №7. — С. 126.

7. *Friedman M.* The Social Responsibility of Business is to increase its Profit [Electronic resource]. — Access mode: <http://www.colorado.edu/studentgroups/libertarians/issues/friedman-socrespbusiness>.

8. Сталий розвиток та корпоративна соціальна відповідальність [Електронний ресурс]: за даними Українського інституту інформаційних технологій в освіті (УІІЕО) при НТУУ «КПІ». Концепція сталого розвитку та визначення соціальної відповідальності.— Режим доступу: <http://moodle.udc.ntu-kpi.kiev.ua/moodle/mod/resource/view.php?id=4402>.

9. *Carroll Archie B.* The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders, *Business Horizons*, July-August 1991 <http://bas.sagepub.com/cgi/content/refs/38/3/268>.

10. Міжнародний стандарт ISO/DIS26000 <http://www.csr-ukraine.org/userfiles/file>.

11. Посібник із КСВ. Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності / Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р., та ін. — К.: Видавництво «Енергія», 2008 — 96 с.

12. *Федулова Л. І.* Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності// Актуальні проблеми економіки. — 2010, № 3(69). — С. 82—97.

Статтю подано до редакції 14.05.2012 р.

УДК 330.331.101

В. Н. Ковалев, д-р екон. наук, проф.,
зав. кафедри економіки підприємств
і менеджмента,

Е. А. Атаєва, канд. екон. наук, доцент
кафедри економіки підприємств
і менеджмента,

ГВУЗ Украинская инженерно-педагогическая академия

МЕТОДЫ КОМПЛЕКСНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СТРУКТУРЕ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦИАЛА

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена проблемам комплексного дослідження людського капіталу в структурі трудового потенціалу. Розкрито методи вартісної оцінки рівня, ефективності використання, структури, цінності, обліку, стимулювання, капіталізації.